

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: MRG5180211
 ชื่อโครงการ: แม่น้ำโขง: ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไท
 ชื่อนักวิจัยและสถาบัน: ปฐม หงษ์สุวรรณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150
 E-mail Address: h.pathom@gmail.com
 ระยะเวลาโครงการ: 15 พฤษภาคม 2551 ถึง 14 พฤษภาคม 2553

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตำนานแม่น้ำโขงที่อยู่ในการรับรู้ของกลุ่มชนชาติไทในประเด็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสังคม ผู้วิจัยได้รวบรวมตำนานว่าด้วยแม่น้ำโขงในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำในเขตประเทศไทยและนอกประเทศไทย อันได้แก่ ไทใหญ่ ไทลื้อ ลาว ไทดำ ไทพวน ไทญ้อ ไทยวน และไทอีสาน ทั้งที่เป็นข้อมูลประเภทลายลักษณ์และข้อมูลประเภทมุขปาฐะจำนวนทั้งสิ้น 163 สำนวน

ผู้วิจัยได้จำแนกตำนานแม่น้ำโขงของชนชาติไทออกตามเนื้อหาของตำนานแม่น้ำโขงได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ตำนานประเภทอธิบายกำเนิดและธรรมชาติ 2) ตำนานประเภทอธิบายประวัติเมืองและชาติพันธุ์ 3) ตำนานประเภทอธิบายความเชื่อและพิธีกรรม และ 4) ตำนานประเภทอธิบายประวัติเทพเจ้าและวีรบุรุษ

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ของตำนานแม่น้ำโขงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติไทออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์กับการกำเนิด ภูมิทัศน์ และธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยตำนานอธิบายเหตุว่าด้วยการกำเนิดสรรพสิ่งและแม่น้ำ ทั้งนี้ตำนานว่าด้วยการกำเนิดแม่น้ำโขงนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 6 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องแกนตัดเครือข่ายน้ำ แบบเรื่องศึกษาผจญภัยสองสหาย แบบเรื่องเหล่านาคผจญสามัคคี แบบเรื่องสามสาวพี่น้องตามหารัก แบบเรื่องกำพร้าห้าพี่น้องทะเลาะกัน และแบบเรื่องร่องลากลิ้งค์ยักษ์จึงตั้งตั่งแดง นอกจากนี้ยังมีตำนานว่าด้วยลักษณะภูมิศาสตร์และภูมินาม ตำนานว่าด้วยสรรพชีวิต ธรรมชาติ และสถานที่สำคัญ รวมทั้งตำนานกอนหิน แหล่งเกลือ และแร่ทองคำ 2) ความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน การผลิต และอาหาร ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีการตั้งถิ่นฐาน วิถีการจับปลาและพืชพันธุ์ วิถีปลูกผักและความเป็นอาหารศักดิ์สิทธิ์ 3) ความสัมพันธ์กับพิธีกรรม ความเชื่อและพุทธศาสนา ประกอบด้วยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีชีวิตพื้นบ้านแบบดั้งเดิม อันได้แก่ การเลี้ยงผีฟ้าผีบรรพบุรุษผู้สร้างแปลงแม่น้ำโขง การเลี้ยงผีเจ้าน้ำเจ้าท่าผู้ดูแลรักษาแม่น้ำโขง รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีพุทธแบบพื้นบ้าน และการใช้ตำนานเพื่อสร้างความหมายว่าด้วยสายน้ำแห่งพระพุทธรูป และ 4) ความสัมพันธ์กับมิติว่าด้วยร่างกาย เพศ การเมือง และชาติพันธุ์ ประกอบด้วยการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนตำนานแม่น้ำโขงในมุมมองเรื่องร่างกาย มุมมองเรื่องเพศ และมุมมองเรื่องชาติพันธุ์ ซึ่งพบว่ามีทั้งลักษณะความขัดแย้ง และการผสมผสานทางชาติพันธุ์

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าตำนานแม่น้ำโขงของกลุ่มชนชาติไทนี้ สามารถทำให้มองเห็นและเข้าใจบทบาทของการเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ดั้งเดิมและเป็นภูมิปัญญาคนไทยที่แสดงให้เห็นพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการต่อรองเพื่อสร้างคุณค่าให้กับธรรมชาติ นั่นคือ “แม่น้ำโขง” ตามวิถีคิดในมิติทางวัฒนธรรม รวมทั้งยังเสริมสร้างความผูกพันทางศีลธรรมระหว่างตัวตนของมนุษย์กับธรรมชาติซึ่งมีความโยงใยอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติเช่นกัน

คำหลัก: ตำนานปรัมปรา, แม่น้ำโขง, ความสัมพันธ์, ชนชาติไท, พิธีกรรม

Abstract

PROJECT CODE: MRG5180211

TITLE: THE MEKONG RIVER: MYTHS AND THE RELATION TO THE TAI.

AUTHOR, AFFILIATE: PATHOM HONGSUWAN, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, MAHASARAKHAM UNIVERSITY, KANTARAWICHAH DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE, 44150

E-mail Address: h.pathom@gmail.com

PROJECT DURATION: 15 MAY 2009 TO 14 MAY 2010.

This paper aims to study the myths about the Mekong River as known among the Tai in terms of the relation to their lifestyles, culture, and society. The researcher has collected myths about the Mekong River in various communities located in the Mekong river basin including the ones in and outside Thailand, namely Tai Yai, Lao, Black Tai, Tai Puan, Tai Yor, Tai Yuan (Northern Thai), and Tai Isan (Northeastern Thai). The data collected is in the form of written documents, and 163 versions of oral literature.

The researcher has classified the myths about the Mekong River according to the Tai by their content into four categories namely the myths which explain 1) birth and nature 2) the history of the city and ethnicity 3) beliefs and rituals and 4) the biography of gods and heroes.

Moreover, the researcher has also studied and analyzed the roles and relations of the myths about the Mekong River to the lifestyles and culture of the Tai through four categories of the relations: 1) the relations to birth, landscape, and nature, which consists of the myths explaining the origin of birth of all entities including the river (It should be noted that the myths about the birth of the Mekong River can be classified into six story types namely 'Tan who broke the stream connection', 'The war between the two great Naga comrades', 'The unity of the Nagas', 'The three sisters who quested for love', 'The fight of the five orphans', and 'The great watercourse made by the ogre. Furthermore, there are also myths about geographic and toponymic features; myths about all entities, nature, and important places; as well as myths about stone, salt source, and gold ore.) 2) the relations to settlement, production, and foods which consist of stories about how to settle down, fish and plant, life of the Mekong giant catfish and its being holy food 3) the relations to rituals, beliefs, and Buddhism, which consist of stories about beliefs and rituals found in the traditional local lifestyles including worshipping Phi Fah (a kind of spirit) and spirit of their ancestors who created the Mekong River, worshipping the river spirit who guards the Mekong River, as well as local Buddhism ways of beliefs and rituals, and using myths to create meaning about the Buddha's river, and 4) the relations to the physical, gender, political, and ethnic perspectives which consist of the analysis